

NOVI AKTERI U MEĐUNARODNIM ODNOSIMA: RAZLIKA IZMEĐU AL-KAIDE I ISIL-A

Mirnes KOVAČ

UDK 323.28:[28:061.236.4

DOI: <http://dx.doi.org/10.26340/muallim.v20i79.1738>

SAŽETAK: Sagledavajući nove tipove transnacionalnih terorističkih organizacija, ovaj rad kompariranjem Al-Kaide i ISIL-a u kratkim crtama donosi pregled nastanka, razvoja i suzbijanja ove dvije organizacije u posljednjih trideset godina u kontekstu novih značajnih aktera u međunarodnim odnosima. Međunarodni terorizam kojeg je kao svoj vlastiti brend na globalnu scenu plasirala Al-Kaida, a kasnije dodatno usavršio ISIL, umnogome je utjecao na međunarodne odnose kao remetilački faktor, te je sam stvorio nove aktere, promijenio je tokove međunarodne ekonomije, saobraćaja, komunikacija, sigurnosti, prostim riječima kazano – izvršio je ogroman utjecaj na svijet tako da su mnogi autori 11. septembar označili kao historijsku prekretnicu. Suštinska razlika između Al-Kaide i ISIL-a jeste da je prva više bila mreža terorista i organizacija koje je koristila zemlju domaćina kao svoju bazu djelovanja, te svoje terorističke aktivnosti širom svijeta sprovodila putem podružnica koje su joj iskazivale lojalnost, više u ideološkom nego praktičnom smislu, dok je ISIL nakon što je faktički nastao iz Al-Kaide, odnosno njene podružnice u Iraku, potom raskinuo odnose sa maticom i svoje dejstvo proširio na ratom zahvaćenu Siriju, uspio uspostaviti teritorij, stanovništvo i granice – što mu je u jednom vremenskom intervalu davalo obilježja države. Koristeći se historijsko-komparativnom metodom ovaj tekst analitički sagledava američke i općenite svjetske strategije borbe protiv ovih organizacija i pojedinaca, koje jesu obezglavljene, ali nisu u potpunosti uništene, te nastoji ocijeniti koliko propusti u ovom sada već dvodecenijskom poduhvatu mogu u područjima konfliktnih zona, razrušenih društava i sistema stvoriti uslove za pojavu nekih novih i opasnijih reakcionarnih ideologija i terorističkih organizacija.

Ključne riječi: Međunarodni odnosi, terorizam, Al-Kaida, ISIL, 11. septembar, Osama bin Laden, Abu Bakr Al-Bagdadi, George W. Bush, džihad, Irak, Afganistan, Sirija, Saudijska Arabija, Sudan, Sjedinjene Američke Države.

Izučavanje međunarodnih odnosa evolviralo uporedo sa razvojem međunarodnog sistema. Uz države i njihov međudodnos, različite vidove interakcija i grupisanja, sve prisutniji fenomen u okvirima savremenih studija međunarodnih odnosa predstavljaju novi akteri poput multinacionalnih korporacija, međunarodnih organizacija za zaštitu okoline, međunarodnih pokreta za ljudska

prava, međunarodnih organizacija i agencija za migracije itd. Posebno mjesto u zadnjih nekoliko decenija u međunarodnim odnosima zauzimaju terorističke organizacije koje u početku sa Al-Kaidom, a potom sa ISIL-om, po svojoj strukturi dobivaju međunarodni karakter, a po dosegu globalni. Terorističke organizacije i terorizam nisu strani i postojali su u različitim oblicima otkad postoji

ljudsko društvo. U novije vrijeme, a posebno u 20. stoljeću, do pojave Al-Kaide terorističke organizacije su uz određene iznimke, uglavnom bile vezane za pojedine zemlje i društva, pojavljivale su se kao reakcionarni pokreti nasilnog otpora i borbe za određene političke ciljeve, a regionalizirale su se uglavnom unutar i u okvirima država u kojima su terorističkim aktima nastojale ostvariti

svoje političke ciljeve. U tom pogledu Egipat kao država i Bliski Istok kao regija su od posebnog značaja za razumijevanje komparacije između Al-Kaide i ISIL-a.

Al-Kaida i globalni džihad

Korijeni militantne ideologije koja se u zapadnim krugovima određuje kao "islamistički terorizam" javljaju se u Egiptu 1960-70-tih godina sa organizacijama poput "Jama'at al-Muslimin", zatim "Jama'at al-Jihad" i njoj srodne organizacije "Al-Jama'ah al-Islamiyyah"¹, a njeno internacionaliziranje će se prevashodno desiti tokom Sovjetsko-afganistanskog rata (1979-1988), devetogodišnjeg konflikta između snaga tadašnje marksističke vlade Afganistana koju je izravnom vojnom intervencijom podržavao SSSR i antisovjetskih pobunjeničkih grupacija koje su dobivale pomoć iz mnogih muslimanskih zemalja Bliskog Istoka, te Pakistana i Sjedinjenih Američkih Država. U ovom ratu, koji je bio jedan od posljednjih velikih obračuna globalnih hladnoratovskih super-sila, ideologija nasilnog islamističkog ekstremizma će uplivom različitih militantnih selefijskih tumačenja i lokalnih reakcionarnih grupa u Afganistanu i Pakistanu stasati i transformirati se u svojevrsni globalni reakcionarni pokret borbe protiv zapadne hegemonije predvođene SAD-om, a kojeg zapadni autori određuju kao "globalni džihad."²

Prije razmatranja ovog globalnog fenomena kojemu je američka objava "rata protiv terorizma" dala svojevrsnu legitimaciju, potrebno je da sagledamo strukturu i način izrastanja Al-Kaide kao jedinstvene

multinacionalne terorističke mreže kako bismo mogli ovu organizaciju uspoređivati sa njenom, uslovno kazano, "naprednijom" verzijom ISIL-om, u smislu globalnog terorističkog djelovanja i posljedica. Al-Kaidu je osnovao saudijski poduzetnik Osama bin Laden oko 1988. godine i ona je tvorevina proistekla iz "Afganistanskog džihada." Ranije su "Božije vojske" kako ih naziva američki profesor John L. Esposito, prošle nekoliko etapa postajući sve globalnije u dosegu. "U početku većina grupa se fokusirala na svoje vlastite zemlje. Oni su primarno bili egipatski, alžirski ili tunižanski pokreti. Afganistanski džihad protiv sovjetske okupacije je označio tačku prekretnicu kada su muslimani u rekordnim brojkama putovali u Afganistan da se pridruže džihadu protiv ugnjetavanja muslimana," ističe Esposito dodajući kako je uspjeh tog džihada stvorio "novi, globalniji džihad osjećaj i kulturu otjelovljenu u Arapo-Afgancima – Arapima i ostalim muslimanima koji su se borili u Afganistanu."³ U ovom kontekstu rat, odnosno gerilski otpor invaziji, označen je džihadom, iako se u šerijatsko-pravnim kvalifikacijama džihad uslovljava različitim okolnostima. Koncept džihada je, dakle, upregnut zbog podrške borbi protiv okupacije, a zatim kombiniran sa različitim terorističkim strategijama, a na koncu je postao "evokativni simbol i ujedinjujući poklik za mobilizaciju u svetim i nesvetim ratovima otpora i oslobođenja kao i u ratovima globalnog terorizma."⁴ Zanimljivo je da ćemo u kasnijem razvoju kako Al-Kaide tako i njenih podružnica, te na koncu ISIL-a, svjedočiti oživljavanju, te upotrebi i zloupotrebi

različitih srednjovjekovnih društvenih praksi koje će od strane ideologa nasilnog ekstremizma biti vještački islamizirani i stavljeni u upotrebu, poput napada na civilne ciljeve, rušenja vjerskih objekata nemuslimana i neloyalnih muslimana, postupanja prema ratnim zarobljenicima, odnosno prema imovini, te uvođenju novih taktika zastrašivanja od samoubilačkih napada do snimanja i objavljivanja video snimaka egzekucija.

Kako to lucidno uočava Karen Armstrong "nakon sovjetskog povlačenja Bin Laden je osnovao Al-Kaidu, koja je započela skromno kao svojevrsna alumni organizacija onih Arapo-Afganaca koji su željeli džihad nastaviti dalje. U ovom trenutku, taj entitet, čije ime prosto znači "baza" nije imao jedinstveno usklađenu ideologiju ili jasan cilj. Stoga su se neki od njoj bliskih ljudi vratili kući kao slobodnjaci s ciljem svrgavanja korumpiranih sekularističkih režima i njihovog zamjenjivanja islamskom vlašću."⁵ Primarni cilj Al-Kaide, prema onome što su o njoj izrekli njeni osnivači i podržavatelji, bio je rušenje režima u muslimanskim zemljama koje su smatrali korumpiranim i nevjerničkim, te njihova zamjena uspostavom vlasti koje će sprovesti šerijat (islamski vjerezakon). Iako je Al-Kaida nastala kao rezultat Afganistanskog rata u kojemu su SAD bile strana koja je pomagala mudžahedinske frakcije, nedugo nakon povlačenja Sovjeta ideolozi ove organizacije će krenuti sa otvorenom antizapadnom agitacijom ističući SAD kao glavnog neprijatelja islama. U organizacionom smislu Al-Kaida će djelovati kao bezteritorijalna organizacija koja će za svoje operacije

¹ Zbog opsega ovog rada ovdje se nećemo detaljno baviti genezom i razvojem ovih organizacija. Ukratko ćemo napomenuti da su ove organizacije u većini slučajeva nastajale nakon razlaza sa umjerenim pokretima vjerskog aktivizma poput Muslimanske braće. Ti razlazi su se u pravilu dešavali nakon tragičnih akata koje su izvodile pojedinci ili grupe, a na koje je egipatski režim odgovarao

masovnim hapšenjima i represijom. O ovome, a posebno o egipatskoj fazi nasilnih islamističkih pokreta, referentno je pisao John L. Esposito, a na našem jeziku dostupne su dvije njegove prevedene knjige koje tretiraju ovu tematiku: *Islamska prijetnja mit ili stvarnost*, Selsebil, Živinice 2001., i *Nesveti rat: teror u ime islama*, Šahinpašić, Sarajevo, 2008.

² Karen Armstrong, *Polja krvi: Religija*

i historija nasilja, Buybook, Sarajevo, 2016., str. 353-381.

³ John L. Esposito, *Unholy War: Terror in the Name of Islam*, Oxford University Press, New York, 2002. str. 116. Cijelo poglavlje ove knjige nosi naziv "Božije vojske" str. 71-117.

⁴ Esposito, *Unholy War*, str. 116.

⁵ Karen Armstrong, *Polja krvi: Religija i historija nasilja*, Buybook, Sarajevo, 2016., str. 361.

koristiti države s čijim vladajućim sistemima uspostavi dogovor poput talibanskog režima u Afganistanu, a potom vlade u Sudanu. Nakon što je Saddam Hussein okupirao Kuvajt, Bin Laden je 2. augusta, 1990. godine, saudijskoj kraljevskoj porodici ponudio 30.000 afganistanskih veterana da poraze iračkog diktatora. "Ljudi koji su porazili Ruse lahko će poraziti Saddama," kazo je Bin Laden ponudivši sebe kao komandanta.⁶ Kraljevina Saudijska Arabija će Bin Ladenovu ponudu odbaciti i odlučiti se za pouzdanijeg vojnog partnera, te ugostiti 300.000 vojnika međunarodne koalicije predvođene Sjedinjenim Državama. Pozivanje u pomoć "najvećeg neprijatelja muslimana", izgradnja vojnih baza i razmještanje "nevjernih vojnika" u zemlji Dva Sveta Hrama bit će uvreda i poniženje ne samo Bin Ladenu već i sve većem broju selefijskih učenjaka i sljedbenika unutar Kraljevine. Bin Laden će nakon potpunog razlaza sa Saudijskom Arabijom završiti u Sudanu gdje je uspio osigurati gostoprimstvo zahvaljujući Hasanu al-Turabiju, lideru Nacionalnog islamskog fronta (NIF) u toj zemlji. U retorici i aktivnostima njegove skupine sve izraženije će biti neprijateljstvo prema SAD, što će naposljetku dovesti do otvorene objave rata SAD-u. U Sudanu će Bin Laden biti primljen kao investitor i biznismen, a zaštitu će mu izravno pružati država. Otvorio je nekoliko građevinskih, trgovinskih i proizvodnih kompanija, a njegova građevinska firma "Al-Hijrah" će u saradnji sa NIF-om i sudanskom vojskom izgraditi aerodrom u Port Sudanu i 1.200 kilometara dug autoput Kartum – Port Sudan. U ovom periodu će Bin Laden dati prvi intervju za zapadni medij novinaru Robertu Fisku u kome će otvoreno govoriti

kako je u Sudan premjestio opremu za izgradnju tunela i puteva iz Afganistana, te kako je pomogao nekim svojim ratnim drugovima da dođu u Sudan nakon rata. Zanimljivo je da će u ovom svom prvom intervjuu iz 1993. godine Bin Laden spomenuti i Bosnu. Naime, u jednom dijelu razgovora novinar Fisk mu saopćava kako su mu bosanski muslimanski borci u bosanskom gradu Travniku spomenuli njegovo ime, a Bin Laden odgovara: "Osjećam isto i u vezi Bosne. Ali situacija tamo ne omogućava iste prilike kao u Afganistanu. Mali broj mudžahedina je otišao da se bori u Bosni i Hercegovini, ali Hrvati ne dozvoljavaju prolazak mudžahedinima kroz Hrvatsku kao što su Pakistanci učinili za Afganistan." Zanimljivo je, također, portretiranje Bin Ladena iz tog vremena! On je saveznik Zapada i anti-sovjetski borac, saudijski biznismen orijentiran ka miru koji sada mudžahedine angažira u velikim graditeljskim projektima u Sudanu.⁷

Afganistan – Sudan – Afganistan

Drugi intervju kojeg će Fisk uraditi s Bin Ladenom krajem juna, 1996. godine u Afganistanu važan je zbog toga što se iz njega može nazrijeti mnogo kompletnija vizija Al-Kaide kao međunarodne terorističke organizacije. Samo deset dana ranije u Saudijskoj Arabiji se desio napad na stambeni kompleks Al-Khobar u Dhahranu u kome je poginulo 19 američkih vojnika. U ovom intervjuu Bin Laden će podsjetiti svjetsku javnost da je savjetovao Amerikancima da povuku svoje trupe iz Kraljevine, a potom je isti poziv uputio vladama Francuske i Velike Britanije, navodeći da ono što se desilo u Al-Khobaru govori kako "ljudi koji su to počinili duboko razumiju svoje ciljeve, znaju

za glavnog neprijatelja Amerikance, te da nisu ubili sekundarne neprijatelje niti svoju braću u vojsci i policiji Saudijske Arabije." Bin Laden je u ovom intervjuu na izvjestan način najavio opseg djelovanja svoje mreže, a poziv za napuštanje Saudijske Arabije sada je proširio na šire područje Zaljeva i šireg regiona Bliskog Istoka spominjući američku podršku Izraelu. Također u ovom intervjuu Bin Laden potvrđuje da je za njega najsigurnije mjesto Afganistan, ali i dodaje da postoje druga mjesta "gdje imamo prijatelje i blisku braću – kod njih možemo naći utočište i sigurnost" što ukazuje da je djelovanje organizacije izvan Afganistana uglavnom ilegalne prirode. Potom Bin Laden po prvi put govori kakvu državu bi želio vidjeti. Naime, na upit Fiska "da li će u njegovoj islamskoj šerijatskoj državi lopovima i ubicama biti odsječene ruke ili glave, isto kao što to čine u Saudijskoj Arabiji" Bin Laden odgovara potvrdno objašnjavajući kako su te prakse dio cjelokupnosti islama kao religije.⁸

Povratak u Afganistan koincidirao je sa preuzimanjem vlasti u zemlji od strane Talibana s kojima je Bin Laden vrlo uspješno uspostavio savez sastajući se sa zamjenikom lidera Mulla Mohammadom Rabbanijem. "Ovaj susret je označio više od alijanse između najtraženijeg svjetskog teroriste i najozloglašeniog svjetskog režima. Bio je to početak konačne i najvažnije faze Bin Ladenovog razvoja. Osiguravši zaštitu kod Talibana slobodno je mogao početi graditi najefikasniju terorističku organizaciju koju se svijet ikada vidio," tvrdi Jason Burke, britanski novinar i autor nekoliko knjiga o Al-Kaidi.⁹ Već u februaru, 1998. godine Bin Laden je objavio osnivanje krovne organizacije nazvane "Islamski svjetski

⁶ Jason Burke, "The making of the world's most wanted man: Part 2", *The Guardian*, 28. oktobar, 2001. <https://www.theguardian.com/world/2001/oct/28/terrorism.afghanistan> (stranici pristupljeno: 17. novembra, 2019.)

⁷ Robert Fisk, "Anti-Soviet warrior puts

his army on the road to peace", *The Independent*, 6. decembar, 1993. str. 10.

⁸ Robert Fisk, "9/11 remembered: Robert Fisk's close encounter with Osama Bin Laden, the man who shook the world," *The Independent*, 11. septembar, 2018. <https://www.independent.co.uk/>

voices/9-11-osama-bin-laden-interview-robert-fisk-world-trade-center-attack-al-qaeda-terror-a8532256.html (Stranici pristupljeno: 18. novembra, 2019.)

⁹ Jason Burke, "The making of the world's most wanted man: Part 2", *The Guardian*, 28. oktobar, 2001.

front za borbu protiv Židova i krstaša” u koju je inkorporirao nekoliko organizacija koje su ideološki bile slične Al-Kaidi poput egipatske Islamske skupine, egipatskog Džihada, Udruženja pakistanskih učesnaka, Gerilskog pokreta Kašmira, Džihadskog pokreta u Bangladešu, te afganistansko vojno krilo komisije “Savjet i reforma”. Kao glavna poruka osnivanja ovog antiameričkog i antiizraelskog saveza bila je da muslimani moraju voditi sveti rat protiv svojih pravih neprijatelja ne samo da bi se riješili nepopularnih režima koje podržava SAD i Izrael, već i da bi zaštitili svoju vjeru. Ovo je dovelo do dodatne internacionalizacije Bin Ladenovog projekta.¹⁰

Međutim, iako su ove organizacije saradivale i koordinirale, nije bilo neke posebne konfiguracije vodstva ili sistema, a svaka organizacija je u izvjesnoj mjeri samostalno i nezavisno određivala vlastite ciljeve. Upravo stvaranje mrežne koordinacije bila je odlika Al-Kaide, što će se kasnije potvrditi i kroz osnivanje njenih različitih podružnica u muslimanskim zemljama koje su uglavnom bile zahvaćene sukobima. Rat i stanje haosa, ispostavit će se, bila je nužna pretpostavka djelovanja i razvoja ovakvog umreženog terorističkog projekta. Zajednički faktor svih ovih grupa biće korištenje terorizma za dostizanje političkih ciljeva, a glavni prioritet je zbacivanje s vlasti “heretičkih” režima i uspostava islamskih vlada baziranih na šerijatu. Stoga je za ostvarenje ovog cilja bilo nužno isključivanje američke i druge zapadne prisutnosti u muslimanskim zemljama što je bio dominantan narativ u obraćanjima, saopćenjima i deklaracijama ove organizacije. Ovo će, ukratko, biti

glavni diskurs ove organizacije sve do spektakularnog napada na Sjedinjene Američke Države.

11. septembar 2001.

Prije 11. septembra, 2001. godine Bin Ladenovo ime se pojavljivalo u brojnim terorističkim napadima širom svijeta. Povezivan je sa napadima na hotele u Adenu, u Jemenu, 1992. godine, u kojima su ciljani bili američki marinci, a koji se smatra prvim napadom Al-Kaide na Sjedinjene Države, potom sa napadom na World Trade Centar u februaru, 1993. godine, sa pokušajem atentata na egipatskog predsjednika Mubaraka u Etiopiji, te sa somalijskim napadima na američke snage u kojima je na stotine ljudi ranjeno. Zatim, povezivan je s fatalnim napadima u Rijadu u novembru 1995., te u Dhahranu u junu, 1996. u kojima je poginulo na 19, a ranjeno preko 500 američkih vojnika.¹¹ Te 1996. godine Bin Laden je publicirao “Objavu džihada protiv Američkih okupatora Zemlje Dva najsvetija mjesta”, a početkom 1998. godine njegova mreža Svjetskog islamskog fronta za borbu protiv Židova i krstaša obznanila je svoju namjeru da napada Amerikance i njihove saradnike, uključujući i civile, bilo gdje u svijetu.¹² Ipak sve do 7. augusta 1998. i koordiniranog napada na američke ambasade u Nairobiju i Darus Salamu, nije bilo izravnih dokaza o Bin Ladenovoj direktnoj involviranosti. Važan korak u dokazivanju Bin Ladenove uloge u ovim napadima desit će se 15. augusta 1998. godine kada je na međunarodnom aerodromu u Karačiju u Pakistanu uhapšen Mohammed Sadiq Odeh. Odehov opis Bin Ladenove međunarodne mreže i njegove uloge pružio je uvjerljive

dokaze o obimu njegovih terorističkih aktivnosti, zbog čega su Sjedinjene Države 20. augusta, 1998. godine izvele brojne udare na objekte povezane sa Bin Ladenom u Sudanu.

Ipak, odsudan napad i prekretnicu označio je 11. septembar, 2001. godine, jer je ovaj napad “signalizirao sposobnost terorista da zadaju uništavajući udar svojoj primarnoj međunarodnoj meti, Sjedinjenim Državama, kod kuće,” zaključuje Esposito u knjizi koja je nastala neposredno nakon 11. septembra, 2001. godine.¹³ Odgovor je bio američki napad na Afganistan nakon ultimatumu Talibanima da isporuče Bin Ladenu optuženog za terorističke napade na New York i Washington, koji su odnijeli nekoliko hiljada američkih života. Talibani su ultimatum odbili tražeći da im se predoče validni dokazi, te insistirajući da mu oni sude u skladu sa šerijatskim zakonom. Ovaj ultimatum je izrečen u Bushovom govoru 20. septembra, 2001. godine u obraćanju članovima oba doma američkog Kongresa i narodu SAD-a, a znakovit je i po podacima koje je tom prilikom o Al-Kaidi predsjednik iznio, ali i jednog novog fenomena u međunarodnim odnosima – rata protiv terorizma. Ovaj američki rat koji faktički traje sve do danas je u akademskim, medijskim, političkim i književnim krugovima porodilo na stotine rasprava, analiza, knjiga i hiljade kritičkih članaka koje su podržavale ili osporavale ovaj poduhvat. Predsjednik Bush je u svom govoru direktno imenovao Osamu bin Ladenu i Al-Kaidu: “Al-Kaida je za terorizam ono što je mafija za kriminal. Ali njen cilj nije zarađivanje novca, njen cilj je preoblikovanje svijeta i nametanje svojih radikalnih vjerovanja ljudima svugdje... Ova grupa i njen lider – osoba

¹⁰ “Jihad Against Jews and Crusaders”, *World Islamic Front Statement*, 23. februar, 1998. Opširnije na <https://fas.org/irp/world/para/docs/980223-fatwa.htm> (Stranici pristupljeno: 18. novembra, 2019.)

¹¹ “Ambassador: Car bomb destroyed military building, Six dead, 60 injured”, *CNN*, 13. novembar, 1995.

http://edition.cnn.com/WORLD/9511/saudi_blast/11am/ (Stranici pristupljeno: 18. novembar, 2019.)

¹² “Declaration of Jihad against the Americans Occupying the Land of the Two Holiest Sites,” (Reference Number: AFGP-2002-003676). Na stranici Centra za borbu protiv terorizam (Combating Terrorism Centre) pri američkoj vojnoj

akademiji West Point dostupan je skenirani original Bin Ladenovog pisma kao i prijevod na engleskom jeziku. Više na: <https://ctc.usma.edu/harmony-program/declaration-of-jihad-against-the-americans-occupying-the-land-of-the-two-holiest-sites-original-language-2> (Stranici pristupljeno: 18. novembra, 2019.)

¹³ John L. Esposito, *Unholy war*,” str. 117.

koja se zove Osama bin Laden – su povezani sa mnogim drugim organizacijama u različitim zemljama, uključujući egipatski Islamski džihadi i Islamski pokret Uzbekistana. Postoje hiljade ovih terorista u više od 60 zemalja. Rekrutiraju se iz svojih nacija i susjedstva i dovode u kampove u mjestima poput Afganistana, gdje se treniraju u taktikama terorizma. Šalju se nazad svojim kućama ili da se kriju u zemljama širom svijeta kako bi planirali zlo i uništavanje. Vodstvo Al-Kaide ima veliki utjecaj u Afganistanu i podržava talibanski režim u kontroliranju većine zemlje. U Afganistanu vidimo kakvu viziju Al-Kaida ima za svijet... Naš rat protiv terorizma počinje sa Al-Kaidom, ali tu ne završava. Neće završiti sve dok svaka teroristička skupina sa globalnim dosegom ne bude pronađena, zaustavljena i poražena,” poručio je između ostalog predsjednik Bush u svom obraćanju Kongresu i Amerikancima.¹⁴

“Rat protiv terorizma”

Vrlo utemeljenu kritiku na Bushovu proklamaciju i generalno na ovakvo vođenje rata “protiv tehnike ili taktike” dao je Zbigniew Brzezinski, međunarodno priznati autoritet iz oblasti globalne sigurnosti i bivši savjetnik predsjednika Cartera za nacionalnu sigurnost. Brzezinski je problematizirao definiciju koju je ponudila Bushova administracija o tome protiv čega i koga se od Amerikanaca traži da se bore u “ratu protiv terorizma” jer je to, po njemu, “artikulirano u vanredno nejasnom obliku.” “Stvari nisu razjašnjene Predsjednikovim uproštavanjem (ili uzdizanjem, zavisno od nečijeg polazišta) terorista kao “zločinilaca”, inače neidentificiranih, za čije se motivacije jednostavno

kaže da su satanske. Identificiranje terorizma samog po sebi kao neprijatelja također bezbrižno zapostavlja činjenicu da je terorizam smrtonosna tehnika zastrašivanja koja se koristi od strane pojedinaca, grupa i država. Ne može se pokretati rat protiv tehnike ili taktike. Niko, naprimjer, ne bi objavio na početku Drugog svjetskog rata da se rat vodi protiv “blitzkriega”... Terorizam koji je zasnovan na etničkoj, nacionalnoj ili religijskoj ozlojeđenosti je najistrajniji, a ponajmanje osjetljiv na prosto iskorjenjivanje. Općenito govoreći, terorizam koji je nastao zbog društvenih negodovanja, čak ako je i ideološki poduprt dogmom kao što je radikalni marksizam, naginje ka nestanku ako društva u kojima se pojavi i odbace ispuniti stvari za koje se teroristi bore. Društvena izolacija najzad demoralizira određeni dio terorista, a ostale podvrgne hapšenju. Terorizam koji je zasnovan više na podršci otuđene i geografski udaljene društvene klase, kao što su seljaštvo, je pokazao dužu trajnost (što iskustva Kine i Latinske Amerike pokazuju), posebno ako je podržan gerilskim pokretom. Međutim, terorizam koji derivira iz zajedničkog etničkog porijekla podržan historijskim mitovima i zapaljen vjerskom revnošću se pokazao kao najotporniji od svih na jednostavno fizičko gušenje. Sami teroristi su bez sumnje nepromjenljivi, ali prilike koje ih hrane to ne moraju biti. Ovo je važna distinkcija. Teroristi inkliniraju životu u svom vlastitom svijetu, začahureni unutar svoje patološke pravičnosti (po svom uvjerenju). Nasilje postaje ne samo sredstvo za postizanje cilja već također njihov razlog postojanja (*raison d'être*). Zbog toga je njihova eliminacija neophodna. Međutim, da bi se osiguralo da se njihovi

redovi ne popunjavaju, potrebna je pažljiva politička strategija s ciljem da se oslabe kompleksne političke i kulturne snage koje omogućuju rast terorizma. Ono što ih stvara mora biti politički potkopano,” napisao je Brzezinski 2004. godine.¹⁵

Sjedinjene Američke Države i saveznici su 7. oktobra, 2001. godine otpočeli bombardiranje Afganistana ozvaničivši time početak operacije “Trajna sloboda” kojoj je cilj bio svrgavanje talibanskog režima. Međunarodna koalicija predvođena SAD-om u saradnji sa Sjevernom alijansom, savezništvom afganistanskih grupa, je istjerala Talibane iz većine afganistanskih gradova do polovice novembra iste godine. Nakon pada talibanskog režima Osama bin Laden će zajedno sa vođama Talibana, uključujući i njihovog lidera Mulla Omara, nestati u nepristupačnim planinskim terenima Afganistana, a Amerikanci će svoju anti-terorističku kampanju u saradnji sa saveznicima u muslimanskom svijetu nastaviti faktički sve do danas. Iako je Bin Laden ubijen 1. maja 2011. u specijalnoj akciji američkih snaga u Abbotabadu u Pakistanu, američki angažman u ovom dijelu svijeta nije prestao premda je značajno smanjen broj američkih vojnika. U februaru 2019. godine Amerikanci su objavili da su otpočeli mirovne pregovore sa Talibanima u Dohi, a glavne poluge dogovora su: potpuno povlačenje Amerikanaca iz Afganistana u zamjenu za obavezivanje Talibana da će blokirati djelovanje međunarodnih terorističkih skupina na teritoriji Afganistana i pristati na unutar-afganistanski politički dijalog.¹⁶

Al-Kaida je nakon američke kampanje u Afganistanu pretrpila klasično “obezglavlivanje” kao što se to ranije

¹⁴ Office of the Press Secretary, “Address to a Joint Session of Congress and the American People”, United States Capitol, Washington D.C., 20. septembar, 2001. godine. <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html> (Stranici pristupljeno: 18. novembra, 2019.)

¹⁵ Zbigniew Brzezinski, “The Simple Power

of Weakness, the Complex Vulnerability of Power,” u knjizi: Akbar Ahmed i Brian Forst (ur.), *After Terror: Promoting Dialogue among Civilizations*, Cambridge, Polity Press, 2005., str. 17. Ovaj esej Brzezinskog je odlomak iz njegove knjige *Izbor: globalna dominacija ili globalno vođstvo (The Choice: Global Domination or Global Leadership*, Basic Books, 2004).

¹⁶ Vrlo pregledan prikaz najznačajnijih faza Američkog rata u Afganistanu uradio je Council on Foreign Relations, “Timeline”, *The U.S. War in Afghanistan*, Vidi opširnije: https://www.cfr.org/timeline/us-war-afghanistan?utm_medium=social_share&utm_source=emailfwd (Stranici pristupljeno 18. novembra, 2019.)

na nacionalnim nivoima dešavalo sa terorističkim organizacijama poput Al-Jihada i Al-Jama'aa Islamiyye u Egiptu, ali je organizacija i dalje ostala aktivna pod vodstvom Aymana al-Zawahirija, dočim, sa znatno smanjenim globalnim opsegom, te podružnicama i srodnim frakcijama koje djeluju u nekim ratnim zonama u Somaliji, Siriji i Jemenu. Prema informacijama objavljenim na platformi Programa "Rewards for Justice" američkog State Departmenta, u kojem se za informaciju koja će dovesti do hapšenja Zawahirija nudi nagrada do 25 miliona američkih dolara, Zawahiri sada predvodi malu ali utjecajnu grupu viših lidera poznatih kao "Sržna Al-Kaida". U potjernici se dalje ističe da se kohezija grupe u posljednjih nekoliko godina smanjila zbog gubitaka i antiterorističkih pritisaka u Afganistanu i Pakistanu, te zbog rasta drugih organizacija poput ISIL-a, koje služe kao alternativa nekim nezadovoljnim ekstremistima. Ipak, konstatira se, "Al-Kaida i njene podružnice u Južnoj Aziji, Africi i na Bliskom Istoku su i dalje jedna otporna organizacija posvećena izvođenju napada na Sjedinjene Države i protiv američkih interesa u inozemstvu."¹⁷

Irak i Sirija – novo tlo i nova organizacija

U zemljama sa većinskim muslimanskim stanovništvom vojne intervencije predvođene Sjedinjenim Državama stvorile su dodatne pogodnosti uslove za razvoj još ekstremnijih oblika terorističkih mreža. U jednom trenutku tzv. Arapsko proljeće je pokazalo kapacitet eliminacije nasilnih reakcionarnih ideologija koje su stvorile terorizam Al-Kaide i sličnih grupa, međutim, abortiranje demokratskih procesa i svojevrsna kontra-revolucija koji su uslijedili okrenuli

su stvari u suprotnom smjeru. Haos i nesigurnost, urušavanje države i društva, korupcija i osiromašenje će u središnjim zemljama Bliskog Istoka stvoriti vakuum kojeg će ideološki nasljednici Al-Kaide iskoristiti za stvaranje jednog potpuno novog i daleko sofisticiranijeg poduhvata – terorističkog entiteta općenito poznatog kao ISIL "Islamska država" u Iraku i Šamu/Siriji/Levantu (ISIS, ISIL, IDIŠ ili DAIŠ, kasnije IS) koji je svojim preobražajima došao do stadija da se proglašava "Islamskom državom", odnosno, hilafetom svih muslimana svijeta! Organizaciju pod nazivom Zajednica monoteizma i džihada osnovao je 2004. godine u Iraku Abu Mus'ab al-Zarqawi, jordanski militant koji je jedno vrijeme boravio u Al-Kaidinim kampovima u Afganistanu, te je iste godine organizacija promijenila ime u *Tanzim Qaidat al-Jihad fi Bilad al-Rafidayn* (dosl. *Organizacija Baza džihada u Zemlji dvije rijeke*) ili kako je bolje poznata po skraćenom nazivu Al-Kaida u Iraku (AQI). "Ovo ime su prihvatili nakon što su dali zavjet na poslušnost i pokornost liderima globalne Al-Kaide. Kako god, od aprila 2013. oni sebe nazivaju "Islamska država u Iraku i Šamu/Levantu" kako bi naglasili svoje prisustvo i u Siriji. Od samog osnivanja zvaničan cilj bio im je uspostava "islamskog hilafeta" u Iraku."¹⁸

Zapravo, a to je i suština razlike ukoliko se uopće može govoriti o razlikama u organizacijama s obzirom da je ISIL nastao iz Al-Kaide. Dakle, ISIL je ideju o uspostavi "islamskog hilafeta" operacionalizirao i oteo od svoje matične organizacije nakon što se od nje odvojio. Naime, ključni uslov kojeg Al-Kaida nije uspjela ostvariti jeste bio teritorij, a uz širenje koje će njen irački ogranak načiniti u godinama američke okupacije posebnu ulogu će odigrati bivši baasistički oficiri

koji će činiti strategijsku srž kasnije novostvorene organizacije ISIL-a.¹⁹

Naime, u okolnostima haosa iskoristili su unutrašnja previranja oko post-sadamovskog uređenja Iraka, a djelovali su u tajnosti uglavnom izvođeci terorističke napade na civilne i vojne ciljeve iračke vlade i američkih snaga: "Nakon što su ostali bez privilegija i osjetili se zapostavljenima u novom Iraku, kojim dominiraju šiiti, oni su se preko noći okrenuli idejama "borbe protiv unutrašnjeg neprijatelja islama" koje je tada promovirao Abu Musab al-Zarkavi. I uistinu, ISIL je danas, prema svim dostupnim izvještajima, kopija brutalne policijske države kojom upravljaju svemoćne obavještajne i sigurnosne agencije, samo što su one ovaj put zaogrnutе plaštom islama i navodne apsolutne pokornosti halifi, kao nekada Saddamu. To objašnjava vojne vještine i iskorištene taktičke prednosti koje je ISIL pokazao kada je u munjevitom naletu zavladao velikim dijelom teritorija, a koje dobrovoljci koji su dolazili iz čitavog svijeta u taj sukob sigurno nisu imali. Danas oni mjesta u kojima su prisutni smatraju svojom državom i za njih su ratišta Iraka i Sirije spojena."²⁰

"Islamska država"

Ključni događaj će se desiti 28. juna, 2014. godine, nakon što ISIL zauzme irački grad Mosul i konsolidira svoje teritorije u Iraku i Siriji. Tog dana koji je ujedno bio i prvi dan mjeseca ramazana u Velikoj džamiji Al-Nur u Mosulu iračanin Ibrahim Awad Ibrahim će obznaniti stvaranje hilafeta, a dosadašnja organizacija će se preimenovati u "Islamsku državu" (*Ad-Dawlah al-Islamiyya*). Istovremeno će sebe proglasiti zapovjednikom vjernika ili halifom pod imenom Abu Bakr al-Baghdadi, te zatražiti vjernost i pokornost od svih muslimana

¹⁷ Potpuna potjernica za Aymanom Al-Zawahirijem dostupna je na linku: https://rewardsforjustice.net/english/ayman_zawahiri.html (Stranici pristupljeno 19. novembra, 2019.)

¹⁸ Vlado Azinović i Muhamed Jusić, *Zov rata*

u Siriji i bosanskohercegovački kontingent stranih boraca, Istraživački projekat, Atlanska inicijativa, Sarajevo, 2015., str. 23.

¹⁹ Vidi: Michael Weiss i Hassan Hassan, *Inside the Army of Terror*, Regan Arts, New York, 2015, (Ova knjiga je objavljena i na

hrvatskom i bosanskom jeziku 2015. godine u prijevodu Mirnesa Kovača i Muhameda Fazlovića, a u izdanju zagrebačkog Jutarnjeg lista i sarajevske izdavačke kuće Buybook.)

²⁰ Azinović i Jusić, *Zov rata u Siriji*, str. 23-24.

svijeta.²¹ Ranije će se u različitim selefističkim džihadskim frakcijama već nazirati podjele koje će na koncu dovesti do potpunog sloma inicijalne sirijske revolucije i zahtjeva za promjenama režima Bashara Al-Asada. Podjela će se desiti i unutar frakcija koje su bile bliske Al-Kaidi u Siriji, na Frontu podrške (Jabhat al-Nusra), tj. one koji će ostati lojalni liderstvu Aymana Zawahirija i Al-Kaide, te drugu koja će slijediti lidera iračkog ogranka Al-Kaide Abu Bakra al-Baghdadija. Do otvorenog raskola između ISIL-a i čelnika Al-Kaide doći će kada Zawahiri zatraži da se u Siriji ratuje pod zapovjedništvom Al-Nusre, a da ISIL zadrži operativnu samostalnost na području Iraka. Al-Bagdadi je to odbio i sebe proglasio halifom, a Al-Zawahirija je optužio da je odstupio od šerijata jer je prisegu dao talibanskom vođi Mulla Omaru koji je etnički Paštun, što se kosi sa tradicionalnim hilafetskim pravilima. Azinović i Jusić su iznijeli procjene odnosa između ISIL-a i Al-Kaide u svojoj studiji o bosanskohercegovačkom kontingentu stranih boraca koji su otišli boriti se u Siriji: "Naime, ovim je ISIL izrastao u glavnog oponenta Al-Kaide, čijim se ogrankom dugo smatrao. Taj sukob je vidljiv i među dobrovoljcima iz Bosne i Hercegovine jer su se neki od njih našli na suprotstavljenim stranama... ISIL bi lako od Al-Kaide mogao preoteti poziciju lidera tzv. globalnog džihada. ISIL danas kontrolira više teritorija u Iraku i Siriji nego ijedna islamistička skupina do sada i na sve načine pokušava dokazati regionalnoj i globalnoj javnosti da nije nikakva frakcija ili skupina, nego država."²²

U strateškom smislu ISIL se u Iraku i Siriji, te na drugim mjestima širom svijeta gdje je pokušavao

stvoriti svoje podružnice, oslanjao na pamflet "Upravljanje divljaštvom" islamističkog ideologa Muhameda Khalila al-Hakaymaha (aka Abu Bakr Naji) koji skicira stvaranje haosa, odnosno upravljanje divljaštvom ili zvjerstvima.²³ "Naji vjeruje da će samo građanski rat unutar islama, tj. muslimana, dovesti do uspostave sunitskog hilafeta. Zato on predlaže eskalaciju brutalne kampanje nasilja i zvjerstava u muslimanskim zemljama koja treba rezultirati polarizacijom njihovih društava i novim sukobima, razotkrivanjem nesposobnosti sigurnosnih agencija i vladajućih elita da održe kontrolu nad narodima, što bi trebalo privući nove sljedbenike u redove džihadista i u konačnici stvoriti džepove nesigurnosti ili prostore u kojima vladaju strah, nesigurnost i zvjerstva. Pod "upravljanjem zvjerstvima" Naji podrazumijeva stvaranje anarhije, kojom bi onda militanti upravljali, tj. u kojoj bi se nametnuli kao jedini koji mogu uspostaviti red i smijeniti nesposobne i korumpirane vlasti, i to na principima islama, šerijata, historijskog iskustva i tradicije muslimanskih naroda. Abu Bakr Naji je osmislio borbeni plan čiji je cilj oslabiti neprijateljske države onim što je nazvao "snaga uznemiravanja i iscrpljivanja". Uvlačenje Sjedinjenih Američkih Država u otvoreni ratni sukob, umjesto ranijeg zastupničkog (*proxy*) ratovanja, bio je cilj zamisli jer je Naji vjerovao da će kada jednom američki vojnici budu ubijeni od mudžahedina na bojištu "medijski oreol" njihove navodne nepobjedivosti nestati. "Javnost će vidjeti postrojbe u bijegu, obezglavljene... U tom trenutku nastupa divljaštvo i kaos u kojem će regija ispaštati zbog nepostojanja sigurnosti. Ovo će dodatno doprinijeti već postojećoj iscrpljenosti

i iznurenosti, koje su rezultat napada na preostale ciljeve i oružani otpor vlastima", sumirali su osnovne postulate Najijeve strategije Azinović i Jusić u svojoj studiji.²⁴ O strategiji, upravljanja društvima kroz staranje anarhije i haosa a zatim popunjavanja pravnog i političkog vakuuma koju je u praksi pokušao sprovesti Al-Bagdadi, pišu Michael Weiss i Hassan Hassan, autori knjige *ISIS: U srcu armije terora*: "Novi članovi se gotovo isključivo izlažu religijskim knjigama, dok formirani članovi ili komandanti mogu izučavati i priručnike kao što je knjiga 'Upravljanje divljaštvom', džihadiska knjiga koju je napisao Ebu Bekr Nadži, koji kaže da treba razlučiti između džihada i drugih vjerskih dogmi budući da se kod džihada ne radi o milosti već o ekstremnom osvetničkom nasilju kako bi se zastrašili neprijatelji. Ograničavanje vjerske obuke na vjerske tekstove u skladu je sa retorikom grupe da je ona ustvari produžetak autentičnog islama, a ne neka nova grupa sa svojim setom učenja."²⁵

Već u septembru 2014. godine formirana je prva međunarodna koalicija za borbu protiv ISIL-a predvođena Sjedinjenim Državama koja je u decembru brojala 59 zemalja. Krajem septembra 2015 Rusija, Irak, Iran i Sirija su također oformile svoju koaliciju, a u decembru iste godine Saudijska Arabija je objavila da je okupila 34 uglavnom muslimanske zemlje. U sve kompleksniji sukob u Siriji će se potom uplitati sve više aktera, od Turske, Rusije, Irana do Hezbollaha. Ponajveći uspjeh u porazu ISIL-a ostvarit će se naoružavanjem i podrškom Kurdima u Siriji i Iraku, tako da će do kraja 2016. godine ISIL biti sveden na pogranična područja između Iraka i Sirije, dok će

²¹ Matthew Weaver, "Isis declares caliphate in Iraq and Syria", *The Guardian*, 30. jun, 2014. <https://www.theguardian.com/world/middle-east-live/2014/jun/30/isis-declares-caliphate-in-iraq-and-syria-live-updates> (Stranici pristupljeno 19. novembra, 2019.)

²² Azinović i Jusić, *Zov rata u Siriji*, str. 26.

²³ Knjiga "Management of Savagery: The

Most Critical Stage Through Which the Ummah Will Pass" je bila dostupna na internetu i na arapskom i na engleskom jeziku na različitim adresama, a prijevod je uradio William McCants na zahtjev Olin instituta za strategijske studije na Harvardu. <http://media.leeds.ac.uk/papers/vp0167b8.html> (Stranici pristupljeno: 19. novembra, 2019.)

²⁴ Azinović i Jusić, *Zov rata u Siriji*, str. 27-28.

²⁵ Hassan Hassan, "Armija terora: Izopачenosti najžešćeg nasrtaja i zloupotrebe islama i brutalna ideologija koja iza toga stoji," *Preporod*, 9. mart, 2015. <https://www.preporod.com/index.php/sve-vijesti/drustvo/globus-vijesti-iz-svijeta/item/4025-armija-terora> (Stranici pristupljeno: 15. novembra, 2019.)

se konačno “obezglavljanje” ISIL-a desiti ponovno akcijom specijalnih američkih snaga koje su pronašle i likvidirale Abu Bakra al-Baghdadija u selu Barisha u sirijskoj pokrajini Idlib.²⁶ Kakogod, likvidacijom Bagdadija, kao i ranije Bin Ladena, nisu prestale djelovati organizacije kojima su oni rukovodili.

Zaključak

Kroz ovaj kratki pokušaj pregleda nastanka, razvoja i obezglavljanja (ne i konačnog uništenja) Al-Kaide i ISIL-a, možemo zaključiti da je u posljednjih trideset godina na međunarodnoj sceni stvoren jedan potpuno novi tip transnacionalnih terorističkih organizacija koje su postale značajni akteri u međunarodnim odnosima, prvenstveno kao remetilački faktor. Međunarodni terorizam kojeg je kao svoj vlastiti brend na globalnu scenu plasirala Al-Kaida, a kasnije dodatno usavršio ISIL, umnogome je utjecao na međunarodne odnose, te je sam kao novi akter međunarodnih odnosa stvorio nove aktere, promijenio

je tokove međunarodne ekonomije, saobraćaja, komunikacija, sigurnosti, prostim riječima kazano – izvršio je ogroman utjecaj na svijet tako da su mnogi autori 11. septembar označili kao historijsku prekretnicu. Suštinska razlika između Al-Kaide i ISIL-a jeste da je prva više bila mreža terorista i organizacija koje je koristila zemlju domaćina kao svoju bazu djelovanja, te svoje terorističke aktivnosti širom svijeta sprovodila putem podružnica koje su joj iskazivale lojalnost više u ideološkom nego praktičnom smislu, dok je ISIL nakon što je faktički nastao iz Al-Qaide, odnosno njene podružnice u Iraku, potom raskinuo odnose sa maticom i svoje djelovanje proširio na ratom zahvaćenu Siriju, uspio uspostaviti teritorij, stanovništvo i granice – što mu je u jednom vremenskom intervalu davalo obilježja države. Iako zvanično nisu bili priznati ni od jedne države članice UN, niti su imali uspostavljene odnose sa drugim državama (osim ucjenjivanja, tajnih nagodbi i krijumčarenja ljudima i robama koje je sprovodio sa nekim susjednim

zemljama i režimima), na unutrašnjem planu ISIL je imao tendenciju organiziranja države sa organima vojne i civilne vlasti, sudstva, ubiranja poreza, štampanja novca, obrazovnog sistema i drugih društvenih usluga. Takvom stupnju organizacije Al-Kaide se nikada nije uspjela ni približiti. Dakako, na vanjskom planu ISIL je poput Al-Kaide nastojao stvoriti svoje podružnice i upregnuti ih u svoj praktično globalni pohod protiv postojećeg međunarodnog poretka, bilo kroz akcije u pojedinim ratnim zonama na Bliskom Istoku, u Africi i Aziji, bilo kroz podstrekavanje terorističkih sabotaža širom svijeta. Na kraju, a na bazi kritike američke i generalno svjetske strategije borbe protiv ovih organizacija i pojedinaca, koja se već dvije decenije vodi protiv terorizma kao taktike, različitim vrstama jednostranih intervencija, paktiranja i neprincipijelnih dogovora, neizbježno dolazimo do zaključka da, uz sve uspjehe anti-terorističkih djelovanja, ove dvije organizacije ipak nisu u potpunosti poražene i uništene. Istovremeno, u područjima konfliktnih zona i ratova, razrušenih društava i sistema i danas se stvaraju uslovi za pojavljivanje nekih novih, po svemu sudeći, opasnijih reakcionarnih ideologija i terorističkih organizacija.

²⁶ Michael Safi and Martin Chulov, “Abu Bakr al-Baghdadi killed in US raid, Trump confirms”, *The Guardian*, 27. oktobra, 2019. <https://www.theguardian.com/world/2019/oct/27/abu-bakr-al-baghdadi-isis-leader-killed-us-donald-trump> (Stranici pristupljeno: 20. novembra, 2019.)

com/world/2019/oct/27/abu-bakr-al-baghdadi-isis-leader-killed-us-donald-trump (Stranici pristupljeno: 20. novembra, 2019.)

Literatura

Ahmed Akbar, Forst, Brian, (ed.), *After Terror: Promoting Dialogue among Civilizations*, Cambridge, Polity Press, 2005.

Armstrong, Karen, *Polja krvi: Religija i historija nasilja*, Buybook, Sarajevo, 2016.

Brzezinski, Zbigniew, *The Choice: Global Domination or Global Leadership*, Basic Books, 2004.

Burke, Jason, “The making of the world’s most wanted man: Part 2”, *The Guardian*, 28. oktobar, 2001. <https://www.theguardian.com/world/2001/oct/28/terrorism.afghanistan>

CNN, “Ambassador: Car bomb destroyed military building, Six dead, 60 injured”, 13. novembar, 1995. http://edition.cnn.com/WORLD/9511/saudi_blast/11am/

edition.cnn.com/WORLD/9511/saudi_blast/11am/

Council on Foreign Relations, *The U.S. War in Afghanistan: Timeline* https://www.cfr.org/timeline/us-war-afghanistan?utm_medium=social_share&utm_source=emailfwd

“Declaration of Jihad against the Americans Occupying the Land of the Two Holiest Sites,” (Reference Number: AFGP-2002-003676). <https://ctc.usma.edu/harmony-program/declaration-of-jihad-against-the-americans-occupying-the-land-of-the-two-holiest-sites-original-language-2/>

Esposito, John L., *Islamska prijetnja ili stvarnost*, Selsebil, Živinice 2001.

Esposito, John L., *Nesveti rat: teror u ime islama*, Šahinpašić, Sarajevo, 2008.

Fisk, Robert, “9/11 remembered: Robert Fisk’s close encounter with Osama Bin Laden, the man who shook the world,” *The Independent*, 11. septembar, 2018. <https://www.independent.co.uk/voices/9-11-osama-bin-laden-interview-robert-fisk-world-trade-center-attack-al-qaeda-terror-a8532256.html>

Fisk, Robert, “Anti-Soviet warrior puts his army on the road to peace”, *The Independent*, 6. decembar, 1993. str. 10.

Hassan, Hassan, “Armija terora: Izopačenosti najžešćeg nasrtaja i zloupotrebe islama i brutalna ideologija koja iza toga stoji,” *Preporod*, 9. mart, 2015. <https://www.preporod.com/index.php/sve-vijesti/drustvo/globus-vijesti-iz-svijeta/item/4025-armija-terora>

“Jihad Against Jews and Crusaders”, *World Islamic Front Statement*, 23. februar, 1998. <https://fas.org/irp/world/para/docs/980223-fatwa.htm>
 “Management of Savagery: The Most Critical Stage Through Which the Ummah Will Pass” prijevod William McCants, John M. Olin Institute for Strategic Studies at Harvard University, 23. maj, 2006. http://media.leeds.ac.uk/papers/pmt/exhibits/2800/Management_of_Savagery.pdf
 Office of the Press Secretary, “Address to a Joint Session of Congress and the American People”, United States

Capitol, Washington D.C., 20. septembar, 2001. godine. <https://georgewebush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>

Rewards For Justice, “Wanted: Information that brings to justice Ayman Al-Zawahiri” https://rewardsforjustice.net/english/ayman_zawahiri.html

Safi, Michael, Chulov, Martin, “Abu Bakr al-Baghdadi killed in US raid, Trump confirms”, *The Guardian*, 27. oktobra, 2019. <https://www.theguardian.com/world/2019/oct/27/>

abu-bakr-al-baghdadi-isis-leader-killed-us-donald-trump

Vlado Azinović i Muhamed Jusić, *Zovrata u Siriji i bosanskohercegovački kontigent stranih boraca*, Istraživački projekat, Atlanska inicijativa, Sarajevo, 2015.

Weaver, Matthew, “Isis declares caliphate in Iraq and Syria”, *The Guardian*, 30. jun, 2014. <https://www.theguardian.com/world/middle-east-live/2014/jun/30/isis-declares-caliphate-in-iraq-and-syria-live-updates>

Weiss, Michael, Hassan, Hassan, *Inside the Army of Terror*, Regan Arts, New York, 2015.

الموجز

الجهات الفاعلة الجديدة في العلاقات الدولية:

الفرق بين القاعدة وداعش

ميرنس كوفاتش

يناقش هذا العمل الأنماط الجديدة من المنظمات الإرهابية العالمية بعقد مقارنة بين القاعدة وداعش، فيقدم عرضاً موجزاً لنشأة هاتين المنظميتين وتطورهما والقضاء عليهما، على مدى العقود الثلاثة الأخيرة، ضمن سياق الجهات الفاعلة الجديدة المهمة في العلاقات الدولية. إن الإرهاب الدولي الذي عملت القاعدة على تسويقه في الساحة الدولية على أنه منتج خاص بها، ثم عملت داعش على تطويره، كان له تأثير كبير في العلاقات الدولية باعتباره عاملاً مهدداً للاستقرار، ليقوم بنفسه بإنتاج عوامل جديدة، ويغير المسارات الدولية في الاقتصاد والمواصلات والاتصالات والأمن، وبعارة مبسطة: أحدث تأثيراً ضخماً في العالم جعل الكثيرين يعتبرون 11 من سبتمبر نقطة تحول تاريخي. إن الاختلاف الجوهرى بين القاعدة وداعش يتجلى في كون الأولى شبكة من الإرهابيين والمنظمات اتخذت من الدولة المضيفة قاعدة لنشاطها وعملت على تنفيذ عملياتها الإرهابية في شتى أنحاء العالم عن طريق الفروع التي أعلنت الولاء لها في الجانب العقدي أكثر من الجانب العملي، أما داعش فقد ولدت من فرع القاعدة في العراق، ثم قطعت ارتباطها بالمنظمة الأم ووسعت نشاطها ليمتد إلى سورية التي استعرت فيها الحرب، وقد نجحت في إيجاد أرض لها ذات سكان وحدود، مما أكسبها سمات الدولة في فترة زمنية معينة. إن هذا المقال باستخدام الطريقة التاريخية المقارنة يناقش بالتحليل الاستراتيجيات الأمريكية والعالمية في محاربة هذه المنظمات والأفراد، الذين كسرت شوكتهم، ولكن لما يتم القضاء عليهم بعد، ويحاول المقال تقييم الإخفاقات التي اكتشفت تلك الجهود الممتدة على مدى عقدين، ومدى إمكانية تسببها في توفير الظروف لظهور أيديولوجيات رجعية ومنظمات إرهابية جديدة أكثر خطورة في المجتمعات التي دمرتها الحروب.

الكلمات الرئيسية: العلاقات الدولية، الإرهاب، القاعدة، داعش، 11 من سبتمبر، أسامة بن لادن، أبو بكر البغدادي، جورج و. بوش، العراق، أفغانستان، سورية، المملكة العربية السعودية، السودان، الولايات المتحدة الأمريكية.

Summary

NEW PLAYERS IN INTERNATIONAL AFFAIRS: DIFFERENCE BETWEEN AL – QAEDA AND ISIS

Mirnes Kovač

Analysing the new types of transnational terrorist organisations, this article compares Al-Qaeda and ISIS and offers a brief review of the origin and the evolvement of these organisations along with the view of the ways in which these were countered in the last three decades, all in the context of new significant players that have emerged in international relations. International terrorism which Al-Qaeda adopted as its brand name and placed onto the world scene, and was later further developed by ISIS, has had a substantial impact upon the international relations as a disturbing factor and it has itself created new actors and has changed the flows of international economy, traffic, communication, security, in simple words – it had an enormous impact upon the entire world, to such an extent that many authors now take the September 11th as a turning point in the world's history. The essential difference between Al – Qaeda and ISIS lies in the fact that the first was a net of terrorists and organisations which used the host's country as the bases for its activities and was managing its activities throughout the world with the assistance, more ideological than practical, of its loyal affiliates; whereas ISIS, after it actually emerged out of the Al – Qaeda, formed its affiliate in Iraq precisely, and broke up with its mother organisation to spread its activities within the war affected territories of Syria and managed to establish a territory, its own population and borders – which for the certain time period gave it traits of a state. Using a historically – comparative method this article takes an analytical view of American and generally world strategies of countering these organisations which, even though beheaded are still not completely annihilated, and it attempts to estimate to what extent the blunders in this, now two decades, mission could bring about creation of fertile ground for an emergence of some new and perhaps even more dangerously reactionary ideologies and terrorist organisations within the areas of conflicts.

Key words: international relations, terrorism, Al-Qaeda, ISIS, 11th September, Osama bin Laden, Abu Bakr Al-Baghdadi, George W. Bush, jihad, Iraq, Afghanistan, Syria, Saudi Arabia, Sudan, United States of America